

TÜRKİYE'DE VETERİNER PATOLOJİNİN TARİHİ GELİŞİMİ (1842-2002)*

Aşkın Yaşar¹ Atilla Özgür² Rahşan Özen³

Historical Development of Veterinary Pathology in Turkey (1842-2002)

Özet: Türkiye'de bilimsel anlamda veteriner hekimliği eğitim – öğretiminin ilk altmış yıllık döneminde (1842-1904) patoloji eğitimi, Askerî Veteriner Okulunda 1905'ten itibaren "Teşrih-i Marazî" adı altında, 1913-1921 yılları arasında ise "İlm-i Ensac" ile birlikte verilmiştir. Sivil Veteriner Okulunda ise 1908-1921 yıllarını kapsayan dönemde patoloji dersleri verildiği bilinmektedir. Çalışmada, Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin tarihsel gelişimi çerçevesinde, veteriner hekimliği uygulamalarının farklı alanları arasında anahtar bir köprü olan veteriner patolojinin gelişimini ortaya koymak ve patoloji bilim alanının, eğitim-öğretim, bilim adamı yetiştirme, araştırma ve yayım açısından ulusal ve uluslararası düzeyde bilime katkısının irdelenmesine olanak sağlanması amaçlanmıştır. Çalışma klasik tarih metodolojisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Veteriner patoloji alanında 1923-1932 yılları arasında bir kitap ve 19 Türkçe makale; 1933-1947 yılları arasında 16 kitap ile 21 Türkçe ve iki yabancı dilde makale; 1948-1973 yılları arasında 30 kitap, 75 Türkçe ve 64 yabancı dilde makale yayımlandığı belirlenmiştir. Ankara, Fırat, Selçuk, İstanbul, Uludağ ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin Sağlık Bilimleri Enstitülerinde veteriner patoloji bilim alanında toplam 55 doktora ve dört yüksek lisans çalışmasının tamamlandığı tespit edilmiştir. Eğitim-öğretimin sürdürüldüğü tüm veteriner fakültelerinde 2002 yılı itibarıyla 16 yardımcı doçent, 13 doçent ve 13 profesör olmak üzere toplam 42 öğretim üyesi ve 23 araştırma görevlisinin görev yaptığı saptanmıştır. Sonuç olarak; veteriner hekimliği eğitimi içerisinde bilimsel ve akademik yapı olarak düzenli bir gelişim ivmesi ortaya koyan patoloji bilim alanının, akademik kadrolaşma ve lisansüstü eğitimde de aynı gelişmeyi ortaya koyduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Bilim tarihi, Patoloji, Veteriner hekimliği, Veteriner hekimliği eğitimi, Veteriner hekimliği tarihi

Summary : In the first sixty years (1842-1904) of veterinary medicine education and training in scientific sense in Turkey, pathology education was provided in Veterinary Medicine Military School under name of "Teşrih-i Marazî" since 1905 and together with "İlm-i Ensac" between 1913 and 1921. It is also know that in the period between 1908 and 1921, pathology course was provided in Civilian Veterinary Medicine School. In scope of historical development of veterinary medicine education in Turkey, this study aims to determine history of veterinary medicine pathology, which is a bridge between different fields of veterinary medicine practices, and analyze its contribution to science at national and international level in terms of pathology education and training, educating scientists as well as research and scientific publications. The study was considered in context of classical history methodology. It was determined that veterinary medicine researches in Turkey had produced the following output: one book and 19 Turkish articles between "1923-1932"; 16 books and 21 Turkish and two foreign language articles between 1933-1947 and 30 books, 75 Turkish and 64 foreign language articles between 1948-1973. It was found that the Health Sciences Institutes in Ankara, Fırat, Selçuk, İstanbul, Uludag and Yuzuncuyil Universities awarded total 55 PhD and 4 M.Sc. degrees on veterinary medicine. It was detected that 16 assistant professors, 13 associate professors and 13 professors (total 42) and 23 research assistants were working in all veterinary medicine faculties as of 2002. As a result, it can be suggested that pathology field, which has a regular progress as scientific and academic structure in veterinary medicine education, demonstrates the same progress in academic staff structure and graduate education.

Keywords: History of sciences, Pathology, Veterinary medicine, Veterinary education, History of veterinary medicine

Giriş ve Metodoloji

Türkiye'de veteriner hekimliği eğitiminin tarihsel gelişimi çerçevesinde veteriner hekimliği uygulamalarının farklı alanları arasında anahtar bir

köprü olan veteriner patolojinin gelişimini ortaya koymak ve patoloji bilim alanının eğitim-öğretim, bilim adamı yetiştirme, araştırma ve yayım açısından ulusal ve uluslararası düzeyde bilime katkısının irdelenmesine olanak sağlanması hedeflenmiştir. Bu

Geliş Tarihi: 16.12.2005 @:ayasar@selcuk.edu.tr

* Bu çalışma, "I. Veteriner Patoloji Kongresi (12-13 Eylül 2002, Konya)" 'nde aynı başlıkla çağrılı tebliğ olarak sunulmuş ve özeti "Bildiri Özetleri" kitabında yayımlanmıştır.

1. Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı, KONYA
2. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı, ANKARA
3. Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı, KAYSERİ

çerçeve de 2002 yılından geçmişe doğru yapılan yolculukta indeks taramaları, dergi taramaları ile veteriner fakülteleri dekanlıklarından, patoloji ana bilim dallarından ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı Müzesi ve Kütüphanesinden elde edilen arşiv bilgileri çalışmanın ana materyallerini oluşturmuştur. Elde edilen bilgi ve dokümanlar klasik tarih metodoloji içerisinde kontrollü olarak değerlendirilmiş, kendi içerisinde tarihi anlamda önem taşıdığı düşünülen alt başlıklar haline getirilmiş, ortaya çıkan rakamsal veriler tablolar halinde ya da metin içerisinde sunulmuştur.

1. Eğitim – Öğretim

1.1. Askerî Veteriner Okulu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğunun 18'inci yüzyıl sonu ve 19'uncu yüzyılın başlarında pozitif bilimlerde Batı'ya yaklaşma çabası, Batı usulü okulların açılmasına neden olmuştur. İlk Veteriner Hekimliği Okulu, ordunun gereksinimlerini karşılamak amacı ile Prusya'dan getirilen Askerî Veteriner Hekim Godlewsky tarafından 1842 yılında İstanbul'da açılmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

Öğretime başlanıldığı ilk dönemlerde büyük güçlüklerle karşılaşmakta, dersler ancak bir tercüman aracılığı ile verilebilmekte iken; Godlewsky'nin Türkçeyi öğrenmesi ile birlikte dersleri kendisinin verdiği bilinmektedir (Godlewsky ve Sommer, 1846; Subhi Edhem, 1918). Derslerde operasyonlar, ilaçlar, organların ilişkileri ve her zaman görülen hastalıkların patolojisi gibi konuların öğretildiği bildirilmiştir (Godlewsky ve Sommer, 1846).

Askerî veteriner okulunun ders programı içerisinde patolojiye bağımsız olarak yer verilmemiş; konular histoloji (ilm-i ensaç) ve iç hastalıkları (ilm-i emraz-ı dahili) ders programları içerisinde, yeri geldikçe öğrenciye aktarılmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

Veteriner hekimliği eğitimi, üçer yıllık iki dönemden sonra 1849 yılında Harp Okulu bünyesine alınmış ve eğitim süresi dört yıla çıkarılmıştır (Bekman, 1940; Erk, 1960; Erk ve Dinçer, 1970). Bu dönemde ders programları yeniden düzenlenmiş, patoloji dersleri üçüncü ve dördüncü yıllarda klinik (seririyyat) dersleri içerisinde iç hastalıklarıyla birlikte verilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Harp Okulunun eğitim süresinin 1873 yılında üç yıla indirilmesiyle birlikte veteriner sınıfları Tıp Okuluna nakledilmiş; eğitim-öğretim görevinde bulunanlar meslekî kitapların Türkçe'ye çevrilmesi kararını almışlardır (Bekman, 1940).

Orduda subayların daha ileri bilgilerle ye-

tiştirilmeleri amacı ile Avrupa'ya öğrenci gönderilmesine başlanmasıyla birlikte 1890 yılında veteriner sınıflarından öğrencilerin de Alfort Veteriner Okuluna gönderilmesine olanak sağlanmıştır (Bekman, 1940; Dinçer, 1969). Bu öğrenciler 1895 yılında yurda dönmüşler ve okul kadrosuna alınmışlardır. Subhi Edhem'e (Subhi Edhem, 1918) göre, Avrupa'dan dönen bu genç eğitimciler, Batı bilim anlayışı ile veteriner hekimliği okulunda Fransız ekolüne uyan ders programları ve eğitim sistemi düzenlemişlerdir. Yeni ders programında patoloji dersi bağımsız olarak yer almamış; ancak üçüncü sınıfta histoloji ve iç hastalıkları, dördüncü sınıfta iç hastalıkları müfredatları içerisinde verilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Tıp Okulundan 1888'de Harp Okuluna geçen veteriner hekimliği sınıfları, gerek yer darlığı gerekse ders programlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler nedeniyle 1905 yılında tekrar Tıp Okulu bünyesine alınmıştır (Erk, 1960). Bu yıldan itibaren, Tıp ve Veteriner Okulları birleşince dersler her iki okulun elemanlarınca birlikte verilmeye başlanmış; patoloji dersleri iç hastalıkları muallimi Albay Mehmet Nuri (Ural) Bey tarafından okutulmuştur (Erk ve Dinçer, 1970). Sonraki yıllarda Mehmet Nuri Bey klinik ve laboratuvar çalışmalarında kullanılacak malzemelerin getirilmesi için Fransa'ya gönderilmiştir. Önce fizik ve kimya daha sonra da patoloji, histoloji ve bakteriyoloji laboratuvarları kurulmuştur (Erk ve Dinçer, 1970).

Şekil 1. Osman Nuri ERALP (1876-1940)

Askerî ve Sivil Veteriner Okullarının birlikte eğitim-öğretime başlamasına kadar geçen sürede öğretim kadrosunda çeşitli değişiklikler ger-

çekleştirilmiş; Osman Nuri (Eralp) Bey (Şekil 1) patoloji (teşrih-i marazi) derslerini, Ahmet Şevki (Akçay) Bey (Şekil 2) de histoloji patoloji derslerini vermek üzere görevlendirilmişlerdir (Erk ve Dinçer, 1970).

Şekil 2. Ord. Prof. Dr. A. Şevki AKÇAY (1888-1959)

1.2.Sivil Veteriner Okulu Dönemi

Ülkede halk elindeki hayvanların arasında görülen salgın hastalıkların önemli ekonomik kayıplara neden olması (1847, 1863, 1865, 1877 yılları sığır vebası salgınları gibi), bunların önüne geçilememesi sivil veteriner hekimlere duyulan gereksinimi tüm açıklığıyla ortaya koymaya başlamıştı (Erk, 1966; Dinçer, 1981). Ortaya çıkan bu durum karşısında 1889 yılında İstanbul'da Mehmet Ali Bey'in öncülüğünde ilk sivil veteriner hekimliği okulu açılmıştır (Bekman, 1940; Erk, 1960; Subhi Edhem, 1918).

Öğretim süresi dört yıl olan Sivil Veteriner Okulunun programında patoloji bağımsız bir ders olarak okutulmamış; üçüncü ve dördüncü sınıflarda verilen histoloji müfredatı içerisinde ve klinik dersleri arasında yer alan iç hastalıkları müfredatı içerisinde okutulmuştur. Bu dönem içerisinde okulun öğretim kadrosu Tıp Okulu ile Askerî Veteriner Okulu elemanları tarafından oluşturulmuştur. Osman Nuri Bey Askerî Okulda olduğu gibi Sivil Okulda da patoloji, histoloji ve genel bakteriyoloji derslerini vermekle görevlendirilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Okulda, eğitim-öğretim konuları 1908 yılı içerisinde yeniden ele alınmış; ancak patoloji dersi, histoloji ve iç hastalıkları müfredatı içerisinde verilmeye devam edilmiştir. Bu yeni programda patolojinin toplam ders saati süresi belirlenememiş olmakla birlikte; histoloji ikinci sınıfta 64, iç hastalıkları üçüncü

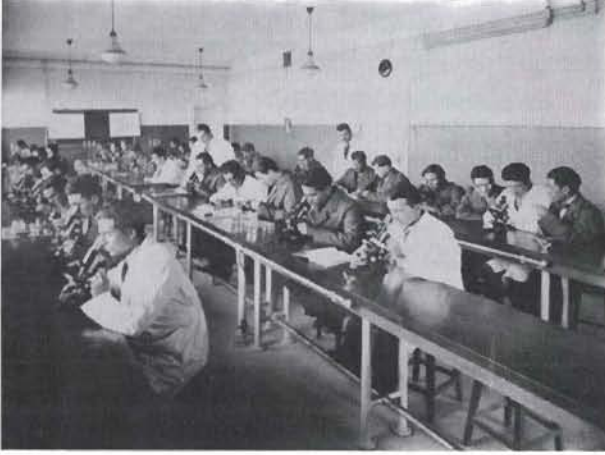
sınıfta 96 ve dördüncü sınıfta 96 ders saati olarak okutulmuştur (Erk ve Dinçer, 1970).

Meşrutiyetin ilânından bir yıl sonra (1909) 10 veteriner hekim uzmanlık eğitimi için yurt dışına gönderilmiş; 1911'de eğitimlerini tamamlayarak ülkeye dönen bu veteriner hekimler arasında yer alan Armenak Bey, patolojide öğretim kadrosuna alınmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

Sivil Veteriner Okulunda 1908 yılında "Teşrih-i Marazi" (Şekil 3) adlı iki ciltlik kitabı yazan Osman Nuri Bey 1908-1911 yılları arasında patoloji derslerini vermiş; 1911-1921 yıllarında ise ders Armenak Bey tarafından okutulmuştur (Erk ve Dinçer, 1970).

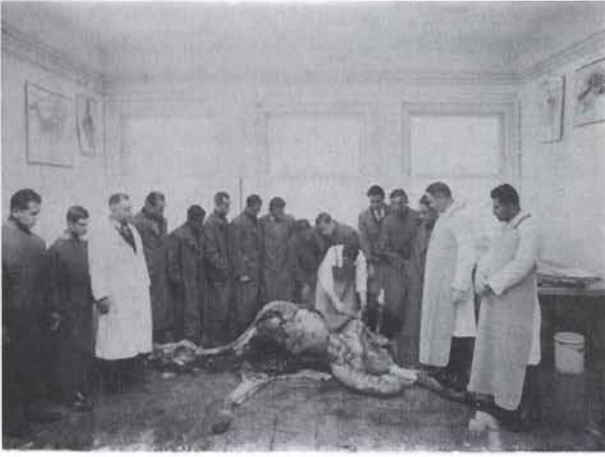
Şekil 3 a-b. Osman Nuri (Eralp) Beyin 1908 yılında yayımladığı Teşrih-i Marazi Kitabı (I. ve II. Cilt)

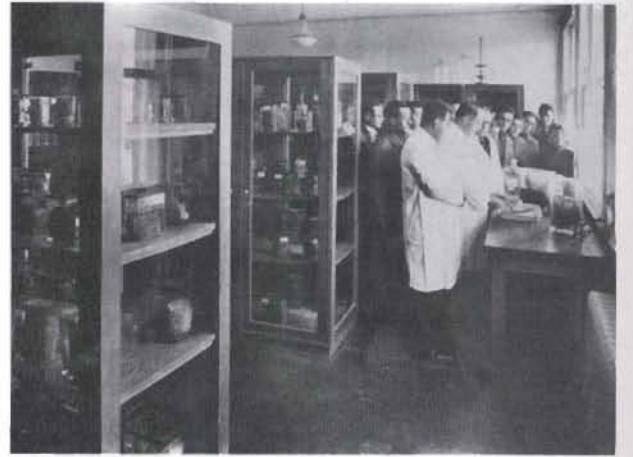
Şekil 4a

Şekil 4c

Şekil 4b

Şekil 4d

Şekil 4a-d. YZE'de patoloji dersleri ve patoloji laboratuvarı

1.3.Yüksek Veteriner Okulu Dönemi

Sivil Veteriner Okulunda Şubat 1920'de çıkan yangında okul binası tamamen yanarak kullanılamaz hale gelmiş; öğrenciler geçici olarak "Sanayii Mektebi"nde barındırılmış ve sınavları burada yapılmıştır (Bekman, 1940; Erk ve Dinçer, 1970, Subhi Edhem, 1918). Yeni ders yılında (1920-1921) Askerî ve Sivil Veteriner Okulları birleştirilmiş ve "Baytar Mektebi-Alisi" kurulmuştur (Erk ve Dinçer, 1970).

Yeni okulun öğretim kadrosu Devlet Şûrası tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından belirlenmiş; bu komisyon patoloji dersleri için Ahmet Şevki Bey'i görevlendirmiştir. Abdurrahman Bey asistanlığa atanmış; ancak, kendisi bir süre sonra bu görevinden ve okuldan ayrılmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

Armenak Bey 1921 yılı sonuna kadar patoloji muallimliği görevini sürdürmüştür; aynı yıl Türkiye'den

ayrılmıştır. Ahmet Şevki Bey tek başına patoloji muallim ve müderrisliği yapmış; aynı zamanda okulun "Et Kontrolü" derslerini de vermiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Okul, 28 Kasım 1928'de İktisat Vekâletinden ayrılarak Maarif Vekâletine bağlanmış ve adı "Yüksek Baytar Mektebi" (Yüksek Veteriner Okulu) olarak değiştirilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

1.4.Yüksek Ziraat Enstitüsü Dönemi

Birinci Dünya Savaşı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı tüm alanlarda olduğu gibi veteriner hekimliği eğitiminin de önemli derecede aksamasına neden olmuş; hem Askerî, hem de Sivil Veteriner Okulları birkaç dönem mezun verememiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde salgın hayvan hastalıkları artmış; bu hastalıklarla mücadele edecek veteriner hekim sayısı ise yetersiz kalmıştır. Bu durum ülke ekonomisini olumsuz etkilemiş; veteriner hekimliği

öğretiminde modernizasyonu (Şekil 4a-d) zorunlu kılmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

Dönemin Tarım Bakanının bu zorunluluğu ortaya koyan raporu üzerine "Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Âli Mektepleri Tesisine ve Ziraat Tedrisatının İslahına Ait Kanun¹" yayımlanmıştır. Bu yasa ile Ankara'da bir veteriner hekimliği ve ziraat enstitüsü kurulması kararı alınmış; öğretimi düzeltilemeyecek durumda olan ziraat okullarının tümü kapatılmış; ancak Baytar Mekteb-i Alisinde öğretimin devamına karar verilmiştir (Dinçer, 1983).

Ankara'da 5 Temmuz 1927 tarihli yasaya dayanılarak çıkartılan 2291 sayılı yasa² ile Yüksek Ziraat Enstitüsü (YZE) kurulmuştur. İstanbul'da bulunan "Yüksek Baytar Mektebi" "Baytar Fakültesi" adı ve tüm eşyalarıyla birlikte Ankara'ya nakledilmiştir. YZE 30 Ekim 1933 tarihinde açılarak eğitim-öğretime başlamıştır. YZE Baytar Fakültesinde öğretim, hazırlık ve hekimlik öğretimi olmak üzere iki ana döneme ve toplam sekiz döneme ayrılmıştır. Patoloji, hekimlik öğretimi içerisinde yer almıştır (Dinçer, 1983; Erk ve Dinçer, 1970).

YZE Baytar Fakültesinde kurulan sekiz enstitüden birisini de "Emrâz-ı Umumiye-Teşrih-i Marazi Enstitüsü" oluşturmuştur (Anonim, 1933). Okulun ders programında, beşinci dönemde genel patoloji, otopsi dersleri; altıncı dönemde genel patoloji, mikroskopi ve otopsi dersleri; sekizinci dönemde özel patoloji, mikroskopi ve otopsi dersleri yer almıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

YZE Baytar Fakültesinde Patoloji Enstitüsü kadrosunu Prof. Dr. Anton Koegel (direktör), Doç. Dr. Şevki Akçay ve Dr. Cemal Köni oluşturmuştur. Anton Koegel'in 1934 sonunda Türkiye'den ayrılması üzerine yerine Prof. Dr. Rudolph Stetter getirilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Şevki Akçay 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde profesörlüğe yükseltilmiş; Dr. Enver Sengir 1936 yılında başasistan olmuş; aynı yılın sonunda Prof. Dr. Stetter enstitüden ayrılmış ve yerine Prof. Dr. Rudolph Baumann getirilmiştir. Şevki Akçay 1937'de Patoloji Enstitüsü direktörlüğü görevine atanmıştır (Erk ve Dinçer, 1970). Veteriner hekimliği için 1939 yılı dönüm noktalarından biri olmuş; bu yıl veteriner fakültesi beş yıla çıkarılmıştır (Erk ve Dinçer, 1970).

1.5. Ankara Üniversitesi ve Yeni Veteriner Fakülteleri Dönemi

Hukuk, Dil-Tarih ve Coğrafya ile Fen Fakülteleri gibi daha önceden açılmış olan fakülteleri içine alarak 1946 yılında kurulan³ Ankara Üniversitesi, bu fakültelelere her alanda geniş olanaklar sağlanmıştı. Ancak, YZE bünyesinde yer alan fakülteler Üniversiteler Kanunundan yararlanamamaktaydı. Bu eşitsizliği gidermek için YZE fakültelerinin Ankara Üniversitesine katılmaları ya da başka bir şekilde yapılandırılmaları gerekiyordu (Çadırcı ve Süslü, 1982; Dinçer, 1981; Dinçer, 1983). YZE bünyesindeki Fakülteleden Ziraat ve Veteriner Fakülteleri 1948 yılında çıkarılan yasa⁴ ile Ankara Üniversitesine bağlandı ve Veteriner Fakültesi, Ankara Üniversitesinin bir birimi olarak bilim hayatını sürdürmeye başlatıldı (Erk ve Dinçer, 1970). Bu katılım sürecinde veteriner fakültesinin öğretim kadrosu dört ordinaryüs profesör, 13 profesör, üç doçent ve 14 asistan (sekiz doktor asistan) olmak üzere toplam 34 bilim adamından oluşmaktaydı (8). Patoloji Enstitüsü kadrosunda ise Ord. Prof. Dr. Şevki Akçay, Prof. Dr. Enver Sengir (Şekil 5) ve Asistan Mahir Pamukçu (Şekil 6) yer almaktaydı (Erk ve Dinçer, 1970).

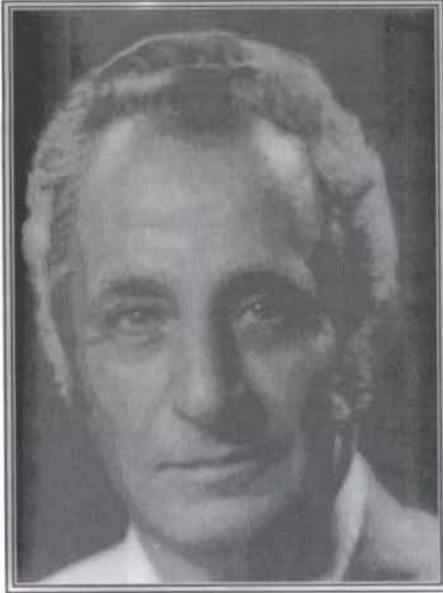

Şekil 5. Prof. Dr. Enver SENGİR (1904-1968)

1. 1109 sayılı Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Ali Mektepleri Tesisine, Ziraat Tedrisatının İslahına Ait Kanun. 5 Temmuz 1927 tarih ve 625 sayılı Resmi Gazete
2. 2291 sayılı Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanunu. 20 Haziran 1933 tarih ve 2432 sayılı Resmi Gazete
3. 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu. 18 Haziran 1946 tarih ve 6336 sayılı Resmi Gazete
4. 5234 sayılı Üniversiteler Kanununda Değişiklik Yapan Kanun. 07 Temmuz 1948 tarih ve 6951 sayılı Resmi Gazete

Ankara Üniversitesi'ne katılım gerçekleşikten sonra veteriner fakültesi yine beş yıl olarak programlanmış ve ders programı yeniden düzenlenmişti. Bu programa göre beşinci dönemde genel patoloji, klinik-otopsi-farmakoloji tatbikatı; altıncı dönemde genel patoloji, klinik-otopsi-farmasi tatbikatı; yedinci dönemde özel patoloji, klinik-otopsi-farmasi tatbikatı; sekizinci dönemde özel patoloji, klinik-otopsi-farmasi tatbikatı, histopatoloji tatbikatı; dokuzuncu dönemde klinik-otopsi-farmasi-besin kontrolü tatbikatı, patolojik-anatomi demonstrasyon ve onuncu dönemde klinik-otopsi-farmasi-besin kontrolü tatbikatı, patolojik-anatomi demonstrasyon derslerine yer verilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi bünyesinde bağımsız olarak yer alan Patoloji Enstitüsü, veteriner fakültesinin önerisi ve Ankara Üniversitesi Senatosunun 15 Ocak 1952 tarihli kararı ile "kursü" sistemine geçirilmiş; "Umumi ve Tecrübi Patoloji Kürsüsü" ve "Patolojik Anatomi, Histopatoloji ve Otopsi Kürsüsü" adlarıyla iki bağımsız akademik birime dönüştürülmüştür (Dinçer, 1983; Erk ve Dinçer, 1970). Özel patoloji dersleri Patolojik Anatomi, Histopatoloji ve Otopsi Kürsüsünde, histopatoloji ve otopsi uygulama dersleri Umumi ve Tecrübi Patoloji Kürsüsünde verilmeye devam edilmiştir (Erk ve Dinçer, 1970).

Şekil 6. Prof. Dr. Mahir BÜYÜKPAMUKÇU (1912-1997)

Türkiye'de I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planları ile mevcut veteriner hekimlerin "yeterli insan gücü ihtiyacını" karşılayamadığı, daha çok veteriner hekim yetiştirmek için yeni veteriner fakültelerinin açılmasının gerekliliği ortaya konmuş; bunun sonucunda 1970'de Elazığ'da, 1972 yılında İstanbul'da ve 1978 yılında da Bursa'da veteriner fakülteleri açılmış olup (Anonim,1998; Dinçer, 1981) Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname¹ ile Konya, Van ve Kars'ta veteriner fakültesi kurulmuştur. Bu dönem içerisinde yeni yasal yapılanma çerçevesinde Veteriner Fakültesinde Veteriner Hekimliği Temel Bilimleri, Hastalıklar ve Klinik Bilimleri ile Zootehni ve Hayvan Besleme Bölümleri oluşturulmuş; iki bağımsız kursü halinde bulunan Patoloji ve Hastalıklar ve Klinik Bilimleri Bölümü içerisinde "Patoloji Ana Bilim Dalı" olarak yeniden yapılandırılmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığının eğitim ve öğretim planı ile ilgili ilkeler hakkındaki yazısı² uyarınca veteriner fakültelerinde toplam müfredatın 4174 ders saati olması kararlaştırılmıştır. Bu karar gereği üçüncü sınıfta (910 saat) genel patoloji 84 (42+42); dördüncü sınıfta (890 saat) özel patoloji 168 saat (84+84) olmak üzere Patoloji Ana Bilim Dalı tarafından verilmeye başlanmıştır.

Veteriner Fakülteleri Dekanlar Kurulunun 13 Ekim 1988 tarihinde yapılan toplantısında³ yeni bir ders programı hazırlanmasına ve tüm fakültelerin bu programı uygulamasına karar verilmiş; 13-14 Şubat 1989 tarihli toplantıda⁴ ise "Veteriner Fakülteleri Eğitim-Öğretim Programlarının Düzenlenmesine Ait İlkeler" belirlenmiş ve "Veteriner Fakülteleri Ders Programı" kabul edilerek Üniversitelerarası Kurula arz edilmiştir. Bu ders programına göre patoloji dersinin üçüncü sınıfta 140 saat olarak verilmesine karar verilmiştir.

Yüksek Öğretim Kanununa 1989 yılında oluşturulan "Üniversitelerarası Kurul Veteriner Bilimleri Eğitim Konseyi", 28-29 Mart 1989 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantısında "Veteriner Fakülteleri Eğitim-Öğretim Programlarının Düzenlenmesine Ait İlkeler" belirlenerek "Veteriner Fakültelerinde Okutulacak Minimal Dersler ve Minimal Saatler" çizelgesi hazırlanmış; patoloji derslerinin 168 saat olarak dördüncü sınıfta verilmesi önerilmiştir⁵.

1. Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. 20 Temmuz 1982 tarih ve 17760 sayılı Resmi Gazete
2. T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının AÜ Veteriner Fakültesi Dekanlığına 18 Ağustos 1982 tarih ve 220/2960 sayılı yazısı.
3. T.C. Veteriner Fakülteleri Dekanlar Kurulu, Birinci Toplantısı. A. Ü. Veteriner Fakültesi, 13 Ekim 1988, Ankara.
4. T.C. Veteriner Fakülteleri Dekanlar Kurulu, İkinci Toplantısı. İ. Ü. Veteriner Fakültesi, 13-14 Şubat 1989, İstanbul
5. Üniversitelerarası Kurul Veteriner Bilimleri Eğitim Konseyinin 7 Nisan 1989 tarih ve 1 numaralı yazısı.

Patoloji dersleri 1995-96 eğitim-öğretim döneminde 126 teorik, 112 pratik ve staj döneminde 40 saat klinik patoloji olmak üzere toplam 278 ders saatine yükseltmiştir¹.

2. Bilimsel Faaliyetler

Veteriner hekimliği eğitim-öğretimi içerisinde patoloji alanındaki bilimsel faaliyetler "Lisansüstü eğitim faaliyetleri", "Akademik kadro" ve "Bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri" olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir.

2.1. Lisansüstü Eğitim

2.1.1. Askerî Veteriner Hekimliği

Diñçer'e (1969) göre veteriner hekimliğinde lisansüstü çalışmaları 1883 yılında açılan Baytar Ameliyat Mektebi ile başlamıştır. Kurtuluş Savaşından sonra "Askerî Tatbikat-ı Baytariye Mektebi ve Seririyatı" adını alan bu kurumun amaçları maddeler halinde belirtilmiş; bunlardan uzmanlık dallarını gösteren beşinci maddede "patoloji"ye de yer verilmiştir. Bu kurum daha sonra (1949) "Askerî Veteriner Akademisi" adını almış ve 1969 yılına kadar askerî veteriner hekimlere asistan ve başasistan kadrolarıyla uzmanlık eğitimi olanağı sağlanmıştır. Kurumun dokuz bilim dalında gerçekleştirilen 176 asistanlık tezinin 12'si ve 67 başasistanlık tezinin dokuzu patoloji alanında yapılmıştır (Diñçer, 1969; Diñçer, 1999).

2.1.2. Sivil Veteriner Hekimliği

Diñçer'e (Diñçer, 1981) göre, sivil veteriner hekimlerin yurt dışında uzmanlık yapıp 1911'de ülkeye dönmeleriyle birlikte, veteriner hekimliğinde çağdaş niteliklerde akademik yükselme esasları uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye'de veteriner hekimliği mesleğinin uygulanmasına ilişkin olarak 1954 tarihinde yayımlanan 6343 sayılı yasanın² yedinci maddesi ile ihtisas gerektiren veteriner hekimliği hizmetlerini gerçekleştirmek için "uzmanlık" olanağı tanınmıştır. Ziraat Vekâleti tarafından 1955 yılında "Veteriner Hekim İhtisas Talimatnamesi"³ çıkartılmıştır. Yönetmelik, 1975 yılına kadar üç kez (1958, 1963, 1968) yenilenmiş; aynı tarihte de yürürlüğe konan uzmanlık yönetmeliği⁴ de dahil olmak üzere bu yönetmeliklerin tümünde gösterilen uzmanlık dalları

arasında "patoloji" bilim alanına da yer verildiği saptanmıştır.

2.1.3. Uzmanlık Yüksek Okulu ve Enstitüler

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesine bağlı olarak 28 Nisan 1965'de kurulan "Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlık Bilimleri Uzmanlık Yüksek Okulu"⁵ bünyesinde, Türkiye'de ilk kez lisansüstü düzeyde krediye dayalı eğitim gerçekleştirilmiştir. Uzmanlık okulunun programında gösterilen 14 uzmanlık dalları arasında patoloji de yer almıştır.

Yüksek Öğretim Kanununun yürürlüğe girdiği 1981 yılında uzmanlık okulunun işlevine son verilmiş ve o tarihten bugüne dek veteriner hekimliğinde lisansüstü eğitim üniversitelerin "Sağlık Bilimleri Enstitülerinde"⁶ gerçekleştirilmiştir.

Ankara, Fırat, Selçuk, İstanbul, Uludağ ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin Sağlık Bilimleri Enstitülerinde Veteriner Patoloji alanında toplam 55 doktora ve dört yüksek lisans çalışmasının tamamlandığı tespit edilmiştir⁷.

2.2. Akademik Kadro

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinde 1952 yılı başında kurulan Patoloji Kürsüsünün çekirdek kadrosu (Erk ve Diñçer, 1970), hem eğitim öğretimde hem bilimsel araştırmalarda hem de bilim insanı yetiştirilmesinde önemli görevler üstlenmiş; daha sonraki yıllarda yeni veteriner fakültelerinin açılmasıyla patoloji birimlerine yeni katılımlarla veteriner patoloji ailesi giderek büyümüştür.

Patoloji bilimi alanında eğitim-öğretimin sürdürüldüğü tüm veteriner fakültelerinde 2002 yılı itibarıyla 16 yardımcı doçent, 13 doçent ve 13 profesör olmak üzere toplam 42 öğretim üyesi ve 23 araştırma görevlisinin görev yaptığı ortaya konmuş; öğretim elemanlarından 26'sının çeşitli akademik aşamalarda patoloji birimlerinden ayrıldığı saptanmıştır⁸.

2.3. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etkinlikleri

Cumhuriyetin ilânından YZE'nin açılışına kadar veteriner hekimliği alanında toplam 25 kitap ve broşür, 262 Türkçe ve 14 yabancı dilde makale yayımlanmıştır. On yıllık periyotta veteriner patoloji alanında bir kitap ve 19 Türkçe makalenin bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 1). YZE Veteriner Fakültesi öğ-

1. 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun. 30 Mart 1983 Tarih ve 18003 sayılı Resmi Gazete
2. 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odaların teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun. 18 Mart 1954 tarih ve 8661 sayılı Resmi Gazete
3. Veteriner Hekim İhtisas Talimatnamesi. 2 Haziran 1955, 9018 sayılı Resmi Gazete
4. Veteriner Hekimliği Uzmanlık Yönetmeliği. 8 Ocak 1975 tarih ve 15112 sayılı Resmi Gazete
5. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlık Bilimleri Uzmanlık Yüksek Okulu Yönetmeliği. 28 Nisan 1965 tarih ve 11985 sayılı Resmi Gazete
6. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu. 6 Kasım 1981 tarih ve 17506 sayılı Resmi Gazete
7. Ankara, Fırat, Selçuk, İstanbul, Uludağ ve Yüzüncü Yıl Üniversiteleri Sağlık Bilimleri Enstitüleri arşivinden.
8. Veteriner Fakülteleri arşivleri.

Tablo 1. Veteriner bilim alanları içerisinde patoloji yayınlarının dağılımı

	Kitap		Türkçe Makale		Yabancı Dilde Makale	
	Genel	Patoloji	Genel	Patoloji	Genel	Patoloji
1923-1932	25	1	262	19	14	-
1933-1947	109	16	240	21	44	2
1948-1973	378	30	1171	75	383	64

Tablo 2. Patoloji bilim alanında 1974-2002 yılları arasında yapılan yayınlar

Yayın Türü	Kitap	Arş. Makalesi	Tebliğ	Derleme	Vaka takdimi
Sayı	19	583	236	9	162

retim kadrosu tarafından 1933-1947 yılları arasında yayımlanan altısı çeviri olmak üzere toplam 109 kitabın 16'sı ve 240 Türkçe makalenin 21'i patoloji alanına aittir. Bu dönemde yayımlanan 44 adet yabancı dilde makale arasında iki patoloji makalesi saptanmıştır¹ (Tablo 1).

Veteriner Fakültesinin Ankara Üniversitesine bağlanmasından Cumhuriyetin 50'nci yılına kadar geçen 25 yıllık dönemde veteriner patoloji alanında, 30'u kitap, 75'i Türkçe ve 64'ü yabancı dilde makale olmak üzere toplam 169 adet yayın yapıldığı belirlenmiştir² (Tablo 1).

Patoloji alanında 1974-2002 yılları arasında 19 adet kitap daha yayımlanmış; ancak, gerek makale sayısı, gerekse çeşitli kurumlar tarafından desteklenen tamamlanmış ve devam eden projeler ile bunlara ilişkin yayınlar veri eksikliği nedeniyle tam olarak saptanamamıştır³ (Tablo 2).

Sonuç

Sonuç olarak, veteriner hekimliği eğitimi içerisinde 1842-2002 yılları arasında bilimsel ve akademik yapı olarak düzenli bir gelişim ivmesi ortaya koyduğu belirlenen patoloji bilim alanının akademik kadrolaşma ve lisansüstü eğitimde de pozitif bir ivme içerisinde olduğu ileri sürülebilir.

Kaynaklar

Anonim (1933) 1933-34 senesi ders ve tatbikat planı. T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Ankara.

Anonim (1998) 1. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Sonuç Raporu. 21-22 Mayıs 1998, Ankara.

Bekman, M. (1940) Veteriner Tarihi. Ankara Basım ve Cilttevi, Ankara.

Çadırcı, M., Süslü, A. (1982) Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Diñer, F. (1969) Türk Askerî Veteriner Hekim Öğretimi, Teşkilâtı ve Askerî Veteriner Akademisi Tarihçesi. Ankara (Yayımlanmamış, A.Ü. Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi).

Diñer, F. (1981) Türkiye'de veteriner hekimlik öğretiminin birörnekleştirilmesi. Ankara Üniv Vet Fak Derg, 28(1-4): 372-384.

Diñer, F. (1983) Veteriner Fakültesi. Ziraat-Veteriner-Orman Fakültelerinin Yüksek Ziraat Enstitüsü Bünyesinde Açılışlarının 50'nci Yılı 1933-1983. AÜ Basımevi, Ankara.

Diñer, F. (1999) Cumhuriyetin 75 Yılında Veteriner Hekimliğinin Bilimsel Bilançosu. Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında Bilim "Bilanço:1923-1998" Ulusal Toplantısı I. Kitap, I.Cilt, TÜBİTAK Matbaası, Ankara, s.335-368.

Erk, N. (1960) Türkiye'de veteriner hekimlik öğretiminin başlangıcı ve bugüne kadar geçirdiği safhalar üzerinde yeni araştırmalar II. Ankara Üniv Vet Fak Derg, 6(3-4): 281-287.

Erk, N. (1966) Veteriner Tarihi. AÜ Vet. Fak. Yay. No: 195, AÜ Basımevi, Ankara.s:214-215

Erk, N. ve Diñer, F. (1970) Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Godlewsky ve Sommer (1846) "Über die Thierheilkunde in der Türkei", [Magazin f.d. ges Thierheilkunde, 12, 465-500]. Türkçesi: Nihal Erk (1972): Türkiye'de Veteriner Hekimlik (19'uncu Yüzyıl Ortalarında). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Subhi Edhem (1918) Nevsâl-i Baytarî. Agop Matosyan Matbaası, İstanbul.

1. İndeks Taramaları: Erk, N., Diñer, F. (1970). Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.; Diñer, F. (1971) Türk Askerî Veteriner Hekimleri Dergisi Yayın Hayatı ve 1923- 1969 Yılları İndeksi. AÜ Basımevi, Ankara.
2. İndeks Taramaları: Erk, N., Diñer, F. (1970). Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.; Diñer, F. (1971) Türk Askerî Veteriner Hekimleri Dergisi Yayın Hayatı ve 1923- 1969 Yılları İndeksi. AÜ Basımevi, Ankara.; Sucu, Ş. (1977) Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisinin (1945-1974) 30 Yıllık İndeksi. AÜ Basımevi, Ankara; Diñer, F., Ünal, N. (1982) AÜ Veteriner Fakültesi Dergisi 1954-1978 İndeksi. AÜ Basımevi, Ankara
3. Veteriner Fakülteleri Patoloji Ana Bilim Dalı Arşivleri ve veteriner hekimliği ile ilgili periyodik taramaları.